

SABAHATTİN ALİ'Yİ MAYALAYAN ŞEHİRLER: BALIKESİR VE EDREMİT

Ali Duymaz[^]

*"Ey hayaller, vurmayın kalbimin sert taşına Bütün
bir hayat bile değmez bir gözyaşına "*

Öz

Bir yazarın ve şairin oluşumu kendi hayatından kaynağını alır. Yazar ve şairlerin küçük yaşta edindikleri tecrübeler, gördükleri olaylar zihinlerinde yer eder. Bu deneyimler yazar ve şairlerin sanat hayatlarında önemli birer faktör haline alır. Sabahattin Ali'nin Edremit, Kaz Dağları ve Balıkesir'deki yaşamı da onun sanatını biçimlendiren önemli bir etmendirdir. Çalışmamızda biz de bu etmenleri Sabahattin Ali'nin biyografisiyle paralel olarak ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, Sabahattin Ali, Edremit,

Abstract

Formation of an author or a poetice arises from their lives. Authors' and poets' experiences that gained in early ages, take place in their mind. This experimentations become important elements in art lives of authors and poets. Edremit, Kaz Daglari and Balıkesir life of Sabahattin Ali is an important element that give a form to his art. At this study, we will try to handle these elements with Sabahattin Ali's biography in parallel.

Key Words: Balıkesir, Sabahattin Ali, Edremit

Giriş

Her yazar ve şairi belirleyen onun yaşamıdır. Özellikle çocukluk çağları ve ilk eğitim dönemi insan hafızası üzerinde derin izler bırakarak belki de onun alt şuurunu oluşturan en temel öğeleri barındırır. Bu bildiri Sabahattin Ali'nin çocukluk ve ilk eğitim dönemini yaşadığı Edremit ve Balıkesir'deki hayatını ve bu hayatın onun sanatına etkilerini anlatmayı hedef almaktadır.

Öncelikle Sabahattin Ali'nin hayatındaki Edremit ve Balıkesir dönemleri hakkında kısa bilgiler vermek istiyorum. Biyografik

malumatlar genellikle onun “Edremit İptidai Mektebi”ni bitirdiği ve “Balıkesir Muallim Mektebi”nde okuduğu bilgisiyle sınırlıdır. 25 Şubat 1907’de Gümölcine’de doğmuş olan Sabahattin Ali, muhtemelen Balkan Savaşı yıllarında babasının askerlikten ayrılması dolayısıyla Edremit’e göç etmiş bir ailede yetişmiştir.

Babası Cihangirli Selahattin Ali Bey’in döneminin aydın ve seçkin şahsiyetleriyle, özellikle de Prens Sabahattin ve Tevfik Fikret’le olan yakınlığı Sabahattin Ali’nin sadece adına değil zihnine de tesir etmiş olmalıdır. Belki de onun sanat ve edebiyata yönelişindeki ilk etken budur. Ancak bunu devam ettiren edebi muhitlerde yaşadığı da görölmektedir.

Babası piyade yüzbaşısı Cihangirli Selahattin Ali Bey’in o yılların savaş ortamında sık sık görev yeri değişimiyle karşı karşıya oluşu, Sabahattin Ali’nin çocukluk ve ilköğretim hayatını da derinden etkilemiştir.

Edremit İptidai Mektebi’ni 14 yaşında iken, yani oldukça geç bir yaşta 1921 yılında bitirdiği anlaşılan Sabahattin Ali, bir yıl boyunca herhangi bir okula gitmemiş, ancak 1922 yılında Balıkesir Muallim Mektebi’ni leylî meccani, yani parasız yatılı olarak kazanarak Balıkesir’e gelmiştir. Aslında Sabahattin Ali’nin ilköğrenim hayatı İstanbul’da başlamıştır. İlkokulu önce Üsküdar’daki Füyuzat-ı Osmaniye Mektebi’nde, daha sonra Çanakkale İptidai Mektebi’nde okumuştur. 1918 yılında emekli olan Selahattin Ali, bir süre İzmir’de tiyatro ve gazino işletmeciliği de yapmış, Yunanlıların İzmir’i işgali üzerine işini bırakıp ailesiyle birlikte Edremit’e, annesi Hüsniye Hanım ile onun anne ve babasının yanlarına sığınmışlardır (F. Ali 1997: 13). Savaş yıllarında devletin emekli maaşlarını ödeyememesi yüzünden yoksulluk çeken ailede, baba ve oğul Edremit’te pazarlarda işportacılık yapmak zorunda kalmışlardır.

Edremit

Ailesiyle birlikte Edremit’e göç eden Sabahattin Ali’nin o yıllarda bölgenin Yunan işgalinde oluşundan dolayı ve özellikle emekli olan babasının maaşını alamayışından dolayı ailesiyle beraber zor günler geçirdiği bilinmektedir. Edremit İptidai Mektebi’nde okurken öğretmenleri gelmediği zamanlarda arkadaşlarına ders anlatabilecek seviyede çalışkan bir öğrenci olan Sabahattin Ali, ailesinin zor durumda oluşu ve içe kapanık yapısıyla kitaplara yönelmiştir. Sabahattin Ali pazarlarda, işporta sergilerinin başında dururken bir yandan da kitap okumuş, okuduğu bu kitaplar sayesinde edebiyata yakınlık kesp etmiştir.

Zaman akıcıdır, tutulamaz, tıpkı söz gibi, mekân ise zamanın belleğidir, yazı gibi. Edremit de bir yandan voyvodalık yönetim tarzıyla sınıflı toplumun bir ucunu yakalarken diğer yandan Kaz dağlarında doğal setler arkasına gizlenmiş bir kapalı yaşam süren Tahtacı Türkmenleri “yapay” olan her şeye karşı çıkış bağlamında sözlü kültürü temsil etmektedir. Şiirsel doğasıyla Kaz dağlarının ve Edremit şehrinin bu karşıt dokusu Sabahattin Ali'yi besleyen temel zıtlıklardan birisidir. Başka bir ifadeyle sanat çatışmadan doğduğuna göre bu çatışma onun edebiyat anlayışına da yansımıştır. Yani Edremit'in insan ve doğa coğrafyasıyla tarihsel şartların birleşiminin Sabahattin Ali üzerindeki etkisi onun öykü, roman ve şiirlerinden rahatlıkla takip edilebilmektedir. Bu arada Kuyucaklı Yusuf romanı ile Pazarıcı adlı öyküsünün, Sabahattin Ali'nin Edremit'teki hayatını konu aldığını da belirtmeliyiz (F. Ali 1997: 13). Ancak bu bildirin konusu dışında olan bu hususa değinip geçerek birkaç isimle Sabahattin Ali arasındaki ilgi ve ilişkiye yönelmek istiyoruz.

Öncelikle Sabahattin Ali'nin yaşadığı dönemde Edremit'in tarihinde önemli yeri olan kaymakam Hamdi Bey'den söz etmek isteriz. 13 Temmuz 1917'de Edremit kaymakamlığına atanan ve Edremit ve çevresi Kuvayı Milliye hareketlerinin öncülerinden olan Köprülülü Hamdi Bey, Sabahattin Ali'nin okuduğu yıllarda orada kaymakamdır ve aynı zamanda Edremit İdadisi'nde dersler vermektedir. Edremit'te Darül- Eytam (Yetimler Yurdu), Edremit İdman Yurdu gibi eğitim kurumları yanı sıra Edremit'te ilk matbaa kurulması ve gazete çıkarılması da onun kaymakamlığı sırasındadır. Hamdi Bey, Öğretmen Ruhi Naci (Sağdıç) Bey ile birlikte Yunan işgaline karşı bir miting de düzenlemiştir. Bu mitinge ve Redd-i İlhak cemiyetine neredeyse bütün Edremit İdadisi öğretmenlerini katıldığını da belirtmeliyiz.

Edremit eğitim ve kültür hayatında önemli bir yeri olan Müridzade Aczi'yi de bu arada anmadan geçmeyelim. Yine türkü derlemeciliğinin öncü ismi Yusuf Ziya Demircioğlu'nun da, Edremit İdadisi Türkçe muallimi olarak görev yaptığını hatırlatalım.

Ancak Edremit'te Sabahattin Ali'yi etkileyen en önemli iki şahsiyet Ruhi Naci (Sağdıç) ile Mustafa Seyit Sutüven'dir.

Kaz dağlarındaki şelaleden soyadını alan Mustafa Seyit Sutüven ile Sabahattin Ali'nin Edremit'te başlayan dostlukları ölene kadar aynı sıcaklıkla ve aile ölçeğinde devam etmiştir.

Almanya'da iken “kardeşin” şeklinde mektup yazan (S. Ali 2015: 33), Edremit'ten yazdığı mektuplarla Sabahattin Ali'yi sürekli özellikle annesinden ve kardeşlerinden haberdar eden (S. Ali 2015: 70-73; 103-

104; 147-148; 182-183) Mustafa Seyit Sutüven ve eşi Ulviye Hanım, Sabahattin Ali'nin sonraki yıllarda Edremit'e gelişlerinde muhakkak uğradığı ve hatta evlerinde kaldığı bir kişidir (S. Ali 2015: 385-386, 414415). Sabahattin Ali'nin, sonraki yıllarda bazen İzmir'de karşılaştığı Mustafa Seyit Sutüven'in ısrarı üzerine, bazen de görevi gereği Edremit'e geldiği anlaşılmaktadır (Ali 2013: 61, 69, 71, 75). Mustafa Seyit Sutüven'in Sabahattin Ali hapisteyken bile annesine sürekli para gönderdiğini ve bu paranın Sabahattin Ali'den gelmiş olarak bilindiğini öğreniyoruz (F. Ali 1997: 16). Bu görevi üstlenen bir diğer kişi ise Pertev Naili Boratav'dır. Mustafa Seyit Sutüven, Sabahattin Ali'den bir yaş küçüktür ve ömrünün önemli bir kısmını Edremit'te kırtasiyecilik yaparak geçirmiştir. Kaz Dağlarını ve Edremit'i şiirlerinde yansıtan, nevyunani tarzda şiirleri olan bir şairdir. Mektuplaşmalarında sık sık ortak dostlarından ve edebiyattan bahseder. Sutüven'in Sabahattin Ali hapisteyken ailesine her ay düzenli olarak yardım ettiğini, fakat bu parayı Sabahattin Ali'den gelmiş gibi aileye verdiğini de kız kardeşi anlatmaktadır (S. Ali 2014: 33).

Sabahattin Ali üzerinde etkisi olan bir diğer şahıs ise Ruhi Naci Sağdıç'tır. 1887 doğumlu olan ve Sabahattin Ali'nin öğretmeni olan Ruhi Naci Sağdıç, Edremit'te 1916 yılı akşam karanlığında evinin karşısındaki sokak lambasının ışığı altında küçük bir çocuğun kitap okuduğunu görür. Neden orada okuduğunu sorduğunda evinde ışık olmadığını öğrenir. Evinde ışık olmadığı için sokak lambasının altında kitap okuyan bu çocuk, Sabahattin Ali'dir. Ruhi Naci ile Sabahattin Ali ilişkisi belirli bir çerçevede uzun yıllar devam etmiştir. Ruhi Naci, Sabahattin Ali'nin okumasını destekleyen kişilerden biri olduğu gibi Balıkesir'de ilk eserlerinin yayımlandığı Çağlayan dergisinin de yazı işleri müdürüdür. Mustafa Seyit Sutüven, Sabahattin Ali'ye yazdığı mektuplarda ağabey olarak hitap ettiği Ruhi Naci'nin selamını iletmeyi de ihmal etmez (S. Ali 2015: 73, 148, 183). Eserlerinde Edremitli olduğunu vurgulayan Ruhi Naci, Sabahattin Ali'yle doğrudan bir mektuplaşma içinde olmamıştır. Ancak Ruhi Naci'nin kayınbiraderi Emir Necati'nin, Sabahattin Ali Konya'da hapisteyken onun durumuna ilişkin mektup yazdığını ve ağabeyi Ruhi Naci'den de haber verdiğini görüyoruz (S. Ali 2015: 223). Sabahattin Ali, Ruhi Naci'nin 1928 yılında Üsküdar'da yapılan düğününe katılmış, hatta bahçedeki kuyuya düşmüş, kuyudan onu Hafız Osman çıkarmıştır (S. Ali 2015: 73).

Ruhi Naci'nin Yunan işgali sırasında Edremit'te Kuvayı Milliye'yi örgütleyen ve direniş hareketini başlatanlar arasında olduğunu, Mevleviliğe ilgi duyduğunu, kendi imzasıyla ve Fani Dede imzasıyla gazeller ve şiirler yayınladığını da hatırlatmalıyız. Aslında Sabahattin

Ali'yle beraber onun yakın arkadaşı M. Seyit Sutüven'in yetişmesinde de önemli katkıları olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Görüldüğü üzere Sabahattin Ali, aile fertleriyle birlikte geldiği ve pek uzun süre kalmasa da çocukluk ve ilk gençlik dönemini geçirdiği Edremit'te sanat ve edebiyat dünyasını şekillendirecek uzun süreli dostluklar da kurmuştur. Bunların içinde Mustafa Seyit Sutüven ile Ruhi Naci Sağdıç'ın özel bir yeri vardır.

Burada bir de Kaz Dağlarından bahsetmek yerinde olacaktır. “Benim meskenim dağlardır” şiirini söyleyen Sabahattin Ali'nin Kaz Dağlarına ilgisi elbette çok özeldir. Onun her Edremit'e gelişinde aile fertleriyle birlikte çocukluk arkadaşı Mustafa Seyit Sutüven'i ziyaret etmek yanında Kaz dağlarında kendi başına gezinmek gibi bir alışkanlığı vardır. Bu gezilerden birinde başına gelen bir olayı eşine yazdığı mektupta öykü tadında anlatmaktadır: “Bugün yine tek başıma dağlara çıktım, fakat az kalsın başım derde giriyordu. Dün gece Edremit'te iki casus yakalamışlar, herifler polisini elinden kaçırmış, karanlıkta kaybolmuşlar. Bir tanesini birkaç nefer tutmuş, fakat o da bir neferi öldürdükten sonra kaçmaya muvaffak olmuş. Bunun üzerine bütün köylere haber gitmiş. Kahverengi elbiseli, pembe gözlüklü, kısa boylu, şişmanca ve kumral bir casus kaçtı, nerede bulursanız yakalayın, teslim olmazsa vurun diye emir gelmiş. Paşa dağlarındaki yörük köylerinden geçerken korucular beni yakaladılar. Tarife uyuyor diye köyden köye götürdüler. Hatta bir yerde ellerimi, arkama bağlamaya kalktılar. Bereket versin candarma telefonu olan bir köye geldik de kaymakama telefon ettim. Adam benim ahbabım hemen bıraktırdı...” (F. Ali 1997: 81). Hasan Boğuldu'nun mekânı, Yörük ve Türkmen obalarının yaylaları, eşkıya yatakları dağlar, sadece Kaz dağları değildir tabii... Madra Dağı, Paşa Dağları, Cunda tepeleri vs. Sabahattin Ali'nin “mesken”i dağlardandır. O yıllarda Türk kültür ve edebiyatında yaygın bir akım olan mitoloji eksenli Nev-Yunanilik tesiriyle Kaz dağları tam bir sanat ve edebiyat mekânı haline gelmektedir.

Balıkesir Yılları

İptidai mektebi Edremit'te bitiren Sabahattin Ali'nin asıl amacı İstanbul'da bir okula yazılmaktır ve büyük dedesi Said Bey onu Galatasaray Sultanisine yazdırmak istemektedir. Ancak o yıl kabinenin düşmesiyle İstanbul'da askeri okullara öğrenci alınmamış, yılın boş geçmemesi için de Sabahattin Ali, Balıkesir'de Karesi Darülmuallimini'ne girmiştir. 1922 yılının Aralık ayında 26 okul numarasıyla Balıkesir Öğretmen Okulu'na giren Sabahattin Ali, başarılı bir öğrenci olarak eğitimini sürdürürken ilk edebî faaliyetlerine de

başlamıştır. Bu arada babasının durumu da iyileşmiştir. Çünkü Pelitköylü Mehmet Bey isminde bir şahsın Ayvalık'taki vekil-i umumiliğini aldığı için iyi kazanmaya başlamıştır (F. Ali 1997: 14). Sabahattin Ali'nin Balıkesir'deki hayatı 1922-1926 yıllarını kapsar ve Sabahattin Ali'nin ilk edebi eserlerini verdiği şehir de Balıkesir'dir.

Daha Muallim Mektebi'nin ikinci sınıfında sınıfta öğrenciyken, yani 1924 yılında arkadaşlarıyla birlikte bir okul gazetesi çıkartmıştır. Şapograf yöntemiyle basılan bu gazetede Sabahattin imzasıyla “Astiyag'ın Torunu”, ‘Gültekin’ imzasıyla “Kırmızı Külahlılar” eserlerini yayımlamıştır (22 Şubat 1924) . Aynı gazetede, 15 Mart 1924 tarihinde, Sabahattin Ali'nin yayımlanan ilk şiirleri olarak bilinen “Kamer-i Mestur” ve “Saçlarımın Türküsü” yer almıştır. Sabahattin Ali'nin yazdığı ilk şiirin ne olduğu bilinmiyor, zira yazdığı ilk hikâye de yayımladığı ilk hikâye değildir. Ancak okul gazetesinin yanı sıra o dönemde özellikle okul çağındaki çocuklara yönelik yayın yapan Yeni Yol Dergisi'nde de ilk öyküsü yayımlanmıştır. 1925-1926 yıllarında yayımlanan “Çağlayan” dergisinde ilk şiirleri yayımlanır. Bu derginin yönetiminde halk şiirleri yazan ve hatta “Bu Vatan Kimin” adlı şiiri ile de tanınan şair Orhan Gökay vardır.

Bu yıllardan bir anıyı Edremit İptidai Mektebi'nden beri beraber okuduğu ve sonraki yıllarda Balıkesir Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği yapan en yakın arkadaşı Naci Erçevik, lakabıyla Tombak Naci şöyle anlatıyor:

“Sınıfta yan yana oturuyorduk. Mert, zeki, dürüst, ince, onurlu bir arkadaşı. Derslere pek çalışmaz, öğretmenleri dinlemekle yetinirdi. Öyleyken sınavlardan hep pekiyi notlar alırdı. Roman okumayı çok severdi. Mütalaa derslerinde arka sıralara çekilir, kabak çekirdeği yiyerek Pardayanlar'ı, Sefiller'i, Devri Âlem Seyahati'ni yutarcasına okurdu. İkinci sınıfta iken yazmaya da başladı. İlk ürünü bir hikâye idi; ‘Horoz Mehmet’. Edebiyat öğretmenimiz **Gazali** Bey, hikâyeyi beğenmişti, Sabahattin'i övdü, yüreklendirdi. Hikâyeyi şiirler izledi.” (Bezirci 2007: 14-16; Sönmez 2009: 279).

Sabahattin Ali, Balıkesir Muallim Mektebi'nde beş yıl okumuştur. 1926 yılında babası vefat etmiş, naklen geçtiği İstanbul Öğretmen Okulu'ndan ise 1927 yılında mezun olmuştur.

Onun ruhî durumunu ve Balıkesir'den ayrılıp İstanbul'a gidişini açıklayan bir olay ise şöyledir:

“Sabahattin Ali, Edremit'teki “iptidaî” okulunu bitirince subay okuluna girmek istiyor. Babasının parasal durumu iyi değildir, askeri

okulda parasız yatılı okuyacaktır. Ancak Halife'nin buyruğu ile o yıl askeri okullara öğrenci alınması yasaklanıyor. Bunun üzerine Sabahattin, Balıkesir Öğretmen Okulu'na yazılıyor. Yıl, 1921'dir. Bu okulda iken, başına bir örtü, sırtına bir yeldirme geçirerek Kız Öğretmen Okulu'nun verdiği müsamereye gizlice gidiyor. Müsamereyi izliyor ama onu çekemeyen bir arkadaşı Sabahattin'i ihbar ediyor. Okul yönetimi kovuşturmaya geçiyor. Bu yüzden okuldan kovulacağım sanan Sabahattin, canına kıymaya karar veriyor. Arkadaşı Naci'ye, "Kardeşim Naci beni / Kovacaklar mektepten." diye bir mektup bırakarak, beline bir ip sarıyor, bahçedeki bir ağacın altına oturuyor. Durumu nöbetçi öğretmene anlatan Naci, arkadaşını ölümden kurtarıyor ama Sabahattin artık Balıkesir'de durucu değildir. Başka bir okula gitmek istiyor." (Bezirci 2007: 14-16)

Bu arada Sabahattin Ali'nin henüz 19 yaşındayken ve Balıkesir Öğretmen Okulu son sınıfındayken babasını kaybettiğini de kaydedelim. Genç Sabahattin Ali bu olayla çok derinden sarsılmasına rağmen ailenin sorumluluğunu üstüne almış ve annesine sürekli maaş gibi her ay para yollamıştır (S. Ali 2014: 31-32).

Sabahattin Ali'nin Balıkesir yıllarına ait en somut belge dedesinin İstanbul'dan yazdığı mektuptur. 13 Şubat 1228/1922 tarihinde yazılmış bu mektupta anne tarafından dedesi Mütেকait Yüzbaşı Mehmet Sabahattin Ali'ye aile fertleri ve özel bazı meseleler hakkında bilgiler verdikten sonra okumasını ve büyük muallim olmasını tembih etmektedir. Ancak bu mektupta yer alan bir bilgi ilgi çekicidir. Dedesi, Sabahattin Ali'ye Gönenli arkadaşlarına selam söylemesini tembih ettikten sonra "onlar da senin öz hemşehrilerin çünkü sen de Gönen'in Bostan karyesinden olduğunu anlat" demektedir (S. Ali 2015: 11-12). Bu cümlelerden, Sabahattin Ali'nin anne tarafının Gönen'in Bostan köyünden olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu bilgiyi kız kardeşi Süheyra Conkman da doğrularak şöyle der: "Annem ise Bandırma'nın Yortan köyünden alaydan yetişme Mülazım Mehmet Ali Efendi ile Hatice Hanımın ilk çocukları. (S. Ali 2014: 31). Bu bilgiyi biraz daha düzeltip güncelleyelim. Eski adı Yortan olan köy, bugün Gönen'e bağlı Bostancı köyüdür.

İlk Yazılar - İlk Dergiler

Sabahattin Ali'nin yazı ve şiir hayatı Balıkesir'de başlar. 1924'te Balıkesir Muallim Mektebi'nde öğrenciyken arkadaşlarıyla birlikte bir okul gazetesi çıkardıkları ve burada şiir ve hikâyeler yayımladığı dostlarının hatıralarında kaydedilmiş ise "resmî" anlamda ilk edebi ürünleri Çağlayan ve İrmak dergilerinde yayımlanır. Balıkesir, o yıllarda

İstanbul ve İzmir kadar olmasa da edebiyat, kültür ve basın hayatı itibariyle oldukça zengin bir dönem yaşamaktadır. Elbette bu hayatın arka planında Balkanlardan çekilen Osmanlı'nın eğitim kurumlarını taşıdığı şehirlerin başında Balıkesir'in gelmesi, Cumhuriyet döneminde de Balıkesir'in bir eğitim üssü seçilmesi oldukça etkili bir tercihtir. Cumhuriyet'in ilanıyla beraber yayımlanmaya başlanan Dilek (1923) ve onu takip eden Çağlayan (1925-1926), Irmak ve Gençler Yolu (1929-1932) gibi dergiler, politik yaklaşımlardan uzak edebiyat dergileridir. Gerçi Balıkesir'de bazen siyasal sürüklenmelere uğramış olsa da 1980'lere kadar süren bir edebi gelenek hep var olmuştur.

Sabahattin Ali de daha öğrencilik yıllarında başta edebiyat öğretmeni Mehmet Gazali Bey olmak üzere -ki kendisi de söz konusu dergilerin yazar kadrosunda yer alır- öğretmenlerinin teşvikiyle dergilerde şiirler ve öyküler yayımlamaya başlamıştır. Bu durumun sadece ona ait olmadığını, o devirde yeteneği olan her öğrencinin edebiyatla ilgisinin yoğun olduğunu da hatırlatalım. Sonuçta Sabahattin Ali'nin on-on bir civarında şiiri, -ki biri babasının adıyla yani Ali Selahattin müstear adıyla çıktığı için kime ait olduğu uzun süre tartışılmıştır- o yıllarda Balıkesir'de öğretmenlik yapan Orhan Şaik Gökyay'ın çıkardığı *Çağlayan* dergisinde yayımlanmıştır (Narlı 2004; Bozdağ 2013).

Bu arada Çağlayan dergisinin 15 Kânunusâni 1926 tarihli 7. Sayısında yayımlanan bu Gazel'de "İstanbul Muallim Mektebi Türkçe Muallimi Ali Selahaddin" şeklinde gerçek durumla pek örtüşmeyen bir ibarenin yer alması da ilginçtir. Sabahaddin, Sabahaddin Ali, Ali Selahaddin gibi değişik isimler kullanan Sabahattin Ali'nin, böyle bir ad kullanmasının gerekçesi pek anlaşılır değildir. Belki de şiir onun değildir. Ben burada bu tartışmaya girmeyeceğim, çünkü konu Çağlayan dergisiyle ilgili yazılarda tartışılmıştır. Ancak dergiyi çıkaran Orhan Şaik Gökyay'ın Sabahattin Ali'yle 1929 yılında Almanya'da tahsilde iken "ağabeyin" şeklinde samimi bir hitapla gönderdiği kartpostalla sürdürdüğünü (S. S. Ali 2015: 27), ancak 1941 yılında görev icabı bir yazışma dışında pek ilişkilerinin olmadığını söyleyebiliriz. Kanaatimce bu daha sonraki yıllarda oluşan siyasal ortamın yansımaları bir durumdur.

Sabahattin Ali'nin Balıkesir'deki öğrencilik hayatı bitip İstanbul Muallim Mektebi'ne naklinden sonra eserlerini yayımladığı bir başka dergi de **Irmak**'tır. 15 Şubat 1928 tarihinde yayın hayatına başlayan Irmak dergisinde de şiir ve öyküleri yayımlanan Sabahattin Ali, Balıkesir'de tanışmış olması muhtemel olan ve daha sonraki yıllarda da özellikle politik alanda ilişkileri ve dostlukları devam eden Esat Adil'in çıkardığı bu dergiye yazar ve şair olarak katkı sunmuştur. Müstecabizade

Esat Adil'in çıkardığı Irmak dergisinin dördüncü sayısında Sabahattin Ali'nin "Hayat" adlı bir şiiri ve altıncı sayısında da (15 Mayıs 1928) "O Arkadaşım" adlı bir öyküsü yayımlanmıştır. "O Arkadaşım" adlı hikâye, daha sonra Sabahattin Ali'nin *Çakıcının İlk Kurşunu* isimli eserinde de yer almıştır.

Sabahattin Ali'nin Irmak'tan sonra Balıkesir menşeli dergilerde yazı faaliyeti son bulmuştur. Ancak Balıkesir'de tanıştığı başta Esat Adil Müstecaplıoğlu olmak üzere pek çok şair ve yazarla ilişkileri sürmüştür. Kısaca bunlardan da bahsetmek istiyoruz:

11 Aralık 1932'de CHF Balıkesir İdare Heyeti tarafından kurulan Halkevi'nin reisliğini de yapacak olan şair ve yazar Müstecabzade Esat Adil, Sabahattin Ali'nin yakın dostlarından biridir. 19 Şubat 1933'te yayımlanmaya başlayan Kaynak dergisinin neşriyat müdürü de Halkevi reisi Esat Adil'dir. Bu derginin yazar ve şairleri arasında Sabahattin Ali'nin de Irmak ve Çağlayan dergilerinden dostları Orhan Şaik Gökyay ve Mustafa Seyit Sutüven de yer alır. Orhan Şaik Gökyay'la ilgili yukarıda durduğumuz gibi çok yakın bir diyalogu daha sonra olmamıştır. Mustafa Seyit Sutüven ile ise uzun yıllar sürecek çok yakın bir arkadaşlığı olmuştur. Esat Adil ise Sabahattin Ali'nin özellikle belirli bir siyasal dönemden sonra yakın arkadaşlıkla beraber yakın bir "yoldaş"ı olmuştur. Böyle diyorum çünkü Esat Adil'le kendi ifadesiyle "22 yıldan beri arkadaş"tır. Esat Adil'i "dürüst, vatansever, ileri fikirli ve tok yazıları olan" (S. Ali 2015: 426) birisi olarak tanımlayan Sabahattin Ali, Cami Baykurt ve Esat Adil'le birlikte çıkardığı kısa ömürlü Yeni Dünya gazetesinin hazırlığı konulu mektupta, Esat Adil'in dalgınlığından da bahseder (S. Ali 2015: 421). Mektuplarında Esat Adil'in adı sıkça anılmakla birlikte (S. Ali 2015: 436, 456, 461, 465, 469, 475), özellikle Yeni Dünya gazetesi hazırlıkları sırasında mektuplaştıkları da görülür. Esat Adil, Sabahattin Ali'ye "kardeşim" (S. Ali 2015: 446, 453, 455, 481, 482, 488), "Canım Kardeşim" (S. Ali 2015: 484, 486) Sabahattin Ali'nin ise "Sevgili Esat" (S. Ali 2015: 467) diye hitap ettikleri görülmektedir. Bu arada Esat Adil'in Adiloğlu olarak anıldığı bilgisini de eklemeliyiz (S. Ali 2015: 421). Ancak mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla Sabahattin Ali ile Esat Adil'in Yeni Dünya gazetesi macerasından dolayı "dalgalılık" konulu bir kırgınlıkları olmalıdır. Çünkü Markopaşa'da yazmaya başlayan Sabahattin Ali ile Aziz Nesin yazışmalarından bu durum seziliyor (S. Ali 2015: 493). Gerçi 1947 yılındaki yazışmalardan da anlaşıldığı üzere Esat Adil de hapistedir ve Sabahattin Ali ile yazışmaları kesilmiştir (S. Ali 2015: 523, 527).

Kısacası 22 yıllık arkadaşım dediği Esat Adil, 1904 doğumlu olup Sabahattin Ali'den birkaç yaş büyüktür. Ancak siyasal faaliyetleri

oldukça yoğun olan bu hukukçu sosyalist yazar ile Sabahattin Ali ilişkisi en yakın dönemini 1945 yılında Yeni Dünya gazetesini birlikte yayımladıkları zamana rast gelmektedir. Belki de Esat Adil'in Türkiye Sosyalist Partisi'ni kurması, Yeni Dünya gazetesini çıkarmaları, Markopaşa dergisi gibi siyasal eksenli olaylar, İkinci dünya Savaşı yıllarındaki politik kutuplaşmalar, devrin her aydını gibi Sabahattin Ali'yi de politik angajmanlara doğru savurmuş ve maalesef bu durum onu "özenle koruduğu aile, konservatuar öğretmenliği ve yazarlık üçgeninin dışına çıkmaya ve doğrudan politik savaşa katılmaya zorlamıştı" (F. Ali 1997: 99).

Sonuç

Eğitim kurumlarıyla, dergiler başta olmak üzere edebiyat muhitiyle Edremit ve Balıkesir Sabahattin Ali'yi mayalayan şehirler olarak tanımlanabilir. Bunda Edremit'teki Ruhi Naci ile Balıkesir'deki Mehmed Gazali öğretmeni olarak; yine Edremit'teki Mustafa Seyit Sutüven ile Balıkesir'deki Esat Adil arkadaşı olarak özel bir öneme sahiptirler. Ayrıca yüzyıllardır Yunan mitolojisine ve ardından Tahtacı Türkmenlerinin, Yörük boylarının sözlü geleneğine yurtluk yapmış Kaz dağları ile tarihin en eski şehirlerinden birisi olan Edremit arasındaki sarp çelişki, Sabahattin Ali'nin naif yapısı üzerinde çarpıcı ve fakat velut bir sanat etkisi üretmiştir. Sabahattin Ali, kendini üreten coğrafyanın sözlü kültürünü ve tasavvufun beslenen şehirli kültürünü devrinin siyasal ve tarihsel çalkantıları arasında bünyesinde bir senteze ulaştırmış özgün bir sanatçıdır. Bir yandan Kaz dağlarıncı özgürlük türküleri söylemiş, destanlar terennüm etmiş, diğer yandan seçkin bir aydın olarak yazılı kültürün türleriyle bu duygulanışları edebiyata aktarabilmiştir. İnsan ve doğa zenginliği itibarıyla en zengin coğrafyalardan birinde, kendini teşvik eden hoca ve dostlarıyla birlikte, ürettiklerini titizlikle değerlendiren edebiyat dergilerinden oluşan ve gelişen bir ortamda Sabahattin Ali ortaya çıkmıştır. Yani bu zenginlik Sabahattin Ali gibi bir "endemik" sanatçı türünü üretmiştir. Elbette onun Hasan Boğuldu, Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan gibi öykü ve romanlarında Edremit ve Balıkesir'den, buralarda yaşadığı dönemlerden bol bol izler bulmak mümkündür. Ancak bu konu ayrıca çalışılması gereken bir temadır ve mutlaka çalışılmalıdır.

Kaynakça

- ALİ, Filiz (1997). Filiz Hiç Üzülmesin Sabahattin Ali'nin Objektifinden Kızı Filiz'in Gözünden Bir Yaşam Öyküsü, İstanbul: Sel Yayıncılık (2. Bs.).
- ALİ, Sabahattin (2015). *Hep Genç Kalacağım Bütün Yapıtları Mektup*, Haz. Sevgül Sönmez, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (5. Bs.).

- BEZİRCİ, Asım (2007). *Sabahattin Ali -Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Hikayeleri, Romanları-*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın (2. Bs.).
- BOZDAĞ, Erdal (2013). “Yerel Bir Mecmua Örneği: Çağlayan Mecmuası (İnceleme-Fihrist)”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, Winter, 1071-1099.
- CÜCENOĞLU, Tuncer (2003). *Sabahattin Ali*, İstanbul: Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları.
- GÜLTEKİN, Sabahattin (2012). “1928’de Yayımlanan Bir Taşra Dergisi: İrmak Üzerine”, *Gazi Türkiyat*, 11, Güz, 179-199.
- NARLI, Mehmet (2004). “Sabahattin Ali’nin Çağlayan Dergisindeki İlk Şiirleri”, *Tubar*, XV, Bahar, 127-137.
- Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler* (2014), Haz. Filiz Ali- Atilla Özkırımlı-Sevengül Sönmez, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- SÖNMEZ, Sevengül (2009), *A’dan Z’ye Sabahattin Ali*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.